H. de Graaf

De tekeningen van de zee-officier Q.M.R. Ver Huell. (Met 4 platen)

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 113 (1957), no: 3, Leiden, 261-273

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

DE TEKENINGEN VAN DE ZEE-OFFICIER Q. M. R. VER HUELL

In het Gemeentemuseum te Arnhem en het Scheepvaartmuseum te Rotterdam bevinden zich verzamelingen tekeningen van de hand van de marine-officier Q. M. R. Ver Huell. Het zijn grotendeels schetsen of daarop teruggaande tekeningen door hem vervaardigd tijdens zijn reizen naar Brazilië en Oost-Indië, welke hij respectievelijk in de jaren 1807-09 en 1815-19 ondernam. In het bijzonder om zich een helder en levendig beeld te vormen van het Indonesië tijdens het herstel van het Nederlandse gezag aldaar, kunnen deze tekeningen zeer nuttig zijn. Voor een juist begrip der omstandigheden, waaronder dit merkwaardige tekenwerk tot stand kwam, volgde hier een en ander omtrent Ver Huell's levensloop.

Quirijn Maurits Rudolph Ver Huell werd op 11 september 1787 te Doesburg geboren als de zoon van mr. Everhart Alexander Ver Huell, burgemeester van die plaats, en zijn echtgenote Anna Aleida Staring.

In het voetspoor van zijn oom, de admiraal Carel Hendrik Ver Huell begaf hij zich reeds op 15-jarige leeftijd in dienst der marine. Onder het oog van dit familielid nam hij als 17-jarige adelborst deel aan de tocht der Bataafse flottielje van Vlissingen naar Boulogne. Op 18 juli 1805 onderscheidde hij zich bij het omzeilen van kaap Grinez, toen hij, bij het uitvallen van zijn kapitein, het kommando over de oorlogsschoener de Crocodil moest overnemen. Door dit opvallende gedrag werd hij adelborst eerste klasse.

In 1807 werd hij als 2e luitenant-adjutant ingedeeld op de brik de Vlieg (kapitein Krekel). Dit vaartuig had de opdracht de Engelse blokkade te doorbreken en enige ambtenaren naar het toen moeilijk bereikbare Oost-Indië te brengen. Ver Huell maakte de reis in gezelschap van zijn collega Jean Chrétien Baud, met wie hij sedert levenslang door banden van vriendschap verbonden bleef. In augustus 1807 stak de Vlieg in zee.

De reis verliep aanvankelijk ongestoord, daar de Engelse oorlogsschepen blijkbaar het brikje niet de moeite waard vonden, om er veel acht op te slaan. In Santa Cruz op Teneriffe werden enige dagen

vrolijk doorgebracht, waarna de tocht met nieuwe moed werd voortgezet. Kort nadat een Engels eskader in zicht gekomen was, braken plotseling beide masten van de Vlieg af en scheen deze reddeloos verloren. Doch ook nu liet de Engelsman het kleine scheepje, dat hij zelfs al gepraaid had, varen. Mogelijk heeft hiertoe de vastberadenheid van de gezagvoerder enigszins bijgedragen. Zo goed en zo kwaad als het ging werd de Vlieg van noodmasten voorzien en voer naar de Allerheiligenbaai (Bahia) in Brazilië, waar men de schade grondig hoopte te verhelpen.

Het verblijf in deze door Piet Heyn's heldendaden vermaarde golf was van langere duur, dan verwacht was. Pas na twee maanden was de brik weer kant en klaar en gereed om zee te kiezen. Doch nauwelijks had men de baai verlaten, of een aanzienlijke Portugees-Engelse vloot kwam hun tegemoet en sneed de pas af. Hiermede was alle vooruitzicht om de reis naar Indië voort te zetten, de bodem ingeslagen. Napoleon had n.l. in november 1809 Portugal laten bezetten en de koninklijke familie had met de oorlogsvloot de wijk naar Brazilië genomen. Sedert was het Portugees-Braziliaanse rijk op voet van oorlog met Frankrijk en zijn bondgenoten, zodat de Vlieg met zijn bemanning de eerste oorlogsbuit in Brazilië was. De Nederlanders werden krijgsgevangenen der Portugezen.

Deze gevangenschap was niet drukkend. De officieren mochten in uniform met hun zijdgeweer vrij rondlopen en kregen van de Portugese regering zelfs een toelage naar hun rang. Ver Huell en Baud ontvingen elk één gulden per dag en voor deze kapitale som gingen ze zich zelfstandig inrichten. Ze huurden een kleine woning, namen een vrije negerin voor de keuken en de was in dienst en brachten hun tijd verder zo aangenaam mogelijk door. Veel werd gewandeld in de prachtige omstreken, of door de interessante oude stad. Daar Ver Huell vrij snel enig Portugees leerde, was hij spoedig in staat aan het gezelligheidsleven der Braziliaanse Portugezen deel te nemen, met al zijn goede, en ook wel eens minder aangename zijden. Een onberaden uitstap, te ver van de stad ondernomen, bezorgde beide vrienden enige onprettige dagen in een Braziliaanse gevangenis. Belangrijk voor ons is, dat Ver Huell niet alleen het weelderige Braziliaanse landschap voortreffelijk in beeld bracht, doch ook allerlei volkstypen uittekende, terwijl zijn grote belangstelling voor de natuur hem er toe bracht een albumpje met tekeningen naar tropische vissen in de natuurlijke kleuren te vullen.

Gaandeweg werd de Portugese regering het betalen der bescheiden toelage moede en zij wenste van de krijgsgévangenen verlost te worden.

De matrozen waren er grotendeels reeds op eigen gelegenheid van door gegaan. De officieren kregen daarom vergunning om met een Engels schip naar Londen te vertrekken, vanwaar zij per Nederlands vaartuig het vaderland konden bereiken. Niettegenstaande de blokkade en het continentale stelsel was dit alles toen mogelijk. Zo zag Ver Huell in 1809 zijn geboortplaats terug.

Als eerste luitenant ter zee diende Ver Huell nu onder zijn oom, die te Hamburg geplaatst was. Zijn tekentalent bezorgde hem een geheime opdracht ter kaartering van de Eiderrivier en van het kanaal van Holstein, waarvan hij zich zó goed kweet, dat de Franse minister van marine hem zijn waardering betuigde. In 1810 werd hij adjudant bij zijn oom, die toen met het eskader van Den Helder belast was. In 1811 behaalde hij de rang van kapitein, in 1813 die van majoor. Een gulden toekomst scheen voor hem weggelegd.

Echter, zijn oom de vice-admiraal geraakte niet onder de indruk van de nationale beweging van november 1813 en wenste zijn eed aan Napoleon daardoor niet te breken. Langer dan politiek raadzaam was, bleef hij de tricolore voeren en pas toen de grote Corsicaan afstand had gedaan streek hij die. Meteen kreeg hij van hogerhand de wenk, zijn eigen zaken in Frankrijk maar te gaan behartigen. Aldus vertrok Carel Hendrik naar Parijs, trad in Franse dienst, kwam tijdens de Honderd Dagen opnieuw met Napoleon in contact en was nu voor goed in zijn vaderland onmogelijk geworden. Hij heeft zich dan ook laten naturaliseren en zijn naam prijkt thans op de Arc de Triomphe de l'Étoile.

Zijn neef werd in deze débacle meegesleept en kwam op non-actief te staan. Toen in 1815 een eskader werd gereed gemaakt, waarmee de drie Commissarissen-Generaal naar Indië zouden varen, ten einde het gezag van de Engelsen over te nemen, werd Ver Huell niet als officier aangenomen, ofschoon hij er zeer op gesteld was. In zijn Herinneringen geeft hij als reden op, dat niemand der kapiteins hem kende, en dat hij bovendien te jong geacht werd. De ware reden zal wel geweest zijn, dat men in die dagen de naam van Ver Huell niet meer horen wilde. Hij wendde zich daarom tot een der Commissarissen-Generaal, de schout-bij-nacht Buyskes, met het verzoek, om als vrijwilliger dienst te mogen nemen op de Admiraal Evertsen. Niet alleen kreeg hij diens toestemming, doch tevens de toezegging, dat hij in Oost-Indië dadelijk in actieve dienst zou genomen worden. Denkelijk verwachtte Buyskens, dat in Indië de stemming minder anti-Verhuell zou zijn, zodat hij hem ginds gemakkelijker in een verantwoordelijke

post zou kunnen aanstellen dan in Nederland. Overigens werkte ook het Ministerie van Marine mede. Ver Huell wachtte dus te Doesburg de order tot vertrek af, die hem echter te laat bereikte. Hij zag, toen hij zich ijlings naar Den Helder had begeven, het eskader aan de kim verdwijnen. Was hierbij sabotage in het spel geweest? Deze teleurstelling vermocht zijn energie niet te breken. Op eigen kosten scheepte hij zich in op de pink *Aurora*, die met goederen en vele aanstaande Oost-Indische ambtenaren ook naar Batavia voer.

De kleine *Aurora* had een vrij voorspoedige overtocht, deed San Jago op de Kaap-Verdische eilanden aan, legde te Simonsstad bij Kaapstad aan en bereikte ten slotte Anjer op Java. Op de rede van Batavia begroette men het lang gezochte eskader. Ver Huell haastte zich zijn oude vriend Baud, die toen op Gunung Sari woonde, en zijn beschermmer Buyskes, die ten paleize op Rijswijk verbleef, op te zoeken. Laatstgenoemde plaatste hem dadelijk als eerste officier op het vlaggeschip de *Evertsen*. Op 26 juli 1816 begaf hij zich aan boord.

Zes dagen later lichtte de *Evertsen* het anker voer over Udjung Pangka naar Makassar, waar de Commissaris P. T. Chassé van de Engelsen het gezag over nam.

Vandaar ging het naar de Molukken. Op 7 maart 1817 had de gezagsoverdracht te Ambon plaats. Maar juist, toen men deze plaats verlaten had, om op de Banda-eilanden hetzelfde te verrichten, overleed na een korte ongesteldheid Ver Huell's gezagvoerder kapitein Dietz. Het gevolg was, dat Ver Huell zijn meerdere niet enkel als gezagvoerder over de *Evertsen* opvolgde, doch ook als eerste commissaris voor de overdracht van het gezag op de Banda-eilanden. Zo verrichtte hij deze eervolle functie bij het oude fort Nassau op Banda-Neira.

Tijdens zijn verblijf in de Banda-archipel bezocht hij verschillende notenperken op Lontor en beklom met enige andere officieren de Gunung Api.

Op de terugreis naar Ambon vernam Ver Huell op 17 mei 1817 het bericht over de opstand op het eiland Saparua, o.a. het treurig uiteinde van de resident J. G. van den Berg met zijn gezin bij het fort Duurstede.

Aan de pogingen, om het Nederlandse gezag in de Uliassers te herstellen, welke binnen het jaar met een goede uitslag bekroond werden, nam Ver Huell krachtdadig deel. Onder meer werd hij belast met de leiding der acties in de baai van Saparua en onder zijn gezag werd het fort Duurstede heroverd. Van al deze krijgsverrichtingen stelde hij, ook op grond van hetgeen hij uit de mond van anderen vernam, een verslag op, dat hij in zijn Herinneringen verwerkte. Een grote vol-

Portret van de kapitein ter zee Q. M. R. Ver Huell op 25-jarige leeftijd.
Pastelportret door een onbekend meester in het Gemeentemuseum te Arnhem. Inv. no. 815.

Dans van meisjes van het vorstelijk huis in de woning van de Koning van Goa, Karaeng Lembang Parang, 1817.

Sepiatekening van Q. M. R. Ver Huell in het Gemeentemuseum te Arnhem.

Dans van meisjes van het vorstelijk huis in de woning van de Koning van Goa, Karaeng Lembang Parang, 1817.
 Watervrtekening van Q. M. R. Ver Huell in het Maritiem Museum te Rotterdam.

Officieel bezoek aan de sultan van Tidore.
WATERVERFTEKENING VAN Q. M. R. VER HUELL IN HET MARITIEM MUSEUM TE ROTTERDAM.

doening moet voor hem het terugvinden van het enige gespaarde kind der familie Van den Berg geweest zijn, welke gebeurtenis hij in een tekening vereeuwigd heeft.

Op 1 januari 1818 vertrok hij met de Evertsen naar de Noord-Molukken voor een statiebezoek aan de zelfbesturende vorsten, wie hij de goede uitslag der krijgsverrichtingen moest melden, zo mede de dank der Regering betuigen voor de verleende hulp. Aldus werd hij plechtig aan de hoven der sultans van Ternate en Tidore ontvangen, welke festiviteiten hij onderbrak met een beklimming van de piek van Ternate op 10-12 februari 1818.

Op 18 februari 1818 voer de Evertsen ten noorden van Celebes om naar Java, waar dit schip enige grondige herstellingen diende te ondergaan, die veel tijd in beslag zouden nemen. Tijdens deze werkzaamheden bezocht Ver Huell verschillende bezienswaardigheden in Oost-Java en Madura: het sultanshof van Sampang, de graven van Giri, de badplaats Banju Biru, grotten te Lamongan, zo mede Banda-Wasa en Pasuruhan.

Op 27 October 1818 was het herstel van de oorlogsbodem zo ver gevorderd, dat Ver Huell er mee naar Batavia kon varen, waar hij op 9 november 1818 aankwam. Wederom bezocht hij J. C. Baud, die hem aanried gedurende de tijd, dat de Evertsen op de rede zou blijven liggen, enige uitstapjes in de omstreken van Batavia te maken. Zo bezocht Ver Huell Buitenzorg, de landgoederen Tandjung-West en Oost, Tji Sarua, de Puntjak-pas enz. Tevens maakte hij kennis met de kunstschilder Payen en de hoogleraar Reinwardt.

Half maart 1819 vertrok de Evertsen van Batavia's rede. Aan boord bevonden zich de twee repatriërende Commissarissen-Generaal Buyskes en Elout. Buyskes voerde als schout-bij-nacht het opperbevel. Ook nam het schip belangrijke biologische en archeologische verzamelingen mede, waaronder veel, dat aan Ver Huell zelf toebehoorde en in zijn kajuit was opgestapeld.

Weldra deden zich gebreken aan de kiel voor. Op de 13e dag werden lekkages ontdekt, die met de dag ernstiger werden. Alle man sloeg aan het pompen, ook de passagiers. Zelfs Z.Exc. de Staatsraad Elout liet zich in deze niet onbetuigd. De toestand werd steeds gevaarlijker en men koerste naar het naastbijzijnde land, het koraaleiland Diego Garcia. Eindelijk, op 8 april 1819, kwam dit in zicht. Tegelijkertijd doemde de Amerikaanse brik „The Pickering” op. Daar het niet meer gelukte, Diego Garcia te bereiken, gingen op bevel van de schout-bij-nacht alle opvarenden op de Amerikaan over, Ver Huell het laatst. De Evertsen

zonk met al zijn schatten naar de diepte. Verslagen zag Ver Huell zijn schip met al zijn natuur-historische en ethnologische verzamelingen te gronde gaan. Zijn dagboek en een groot schetsboek, gewikkeld in een „Indiaanse sarong” had hij aan een inlandse bediende toevertrouwd, doch helaas was het dagboek uit het grote pak gegleden en in de oceaan terecht gekomen, zodat slechts de tekeningen op de Pickering overkwamen. Ook in het dagboek had zich nog een groot aantal losse schetsen bevonden.

Buyskes beval nu, dat de ene helft der equipage met Elout door de Pickering naar Isle de France (Mauritius) zou gebracht worden, terwijl de overigen, voor welke op de brik onvoldoende ruimte was, op Diego Garcia de terugkomst van dit schip zouden afwachten. Ver Huell kreeg het bevel over deze achtergeblevenen, welke tijdens de weken van afwachten maar zien moesten op het schaars bevolkte eiland — er woonde slechts een Frans planter met wat negerslaven — aan de kost te komen. Met scherp rantsoeneren en veel vissen gelukte dit wel. Ver Huell sleet de tijd met tekenen en natuurstudie. Na zes weken kwam de Pickering weer opdagen en bracht de schipbreukelingen in een week op de Isle de France. Hier bevond Ver Huell zich weer in een beschaafde omgeving en kon tevens zijn herinneringen aan de dierbare Paul en Virginie ophalen. Met het Britse koopvaardijship, de Cadmus, dat Buyskes had afgehuurd, werd op 29 juli 1819 de terugreis aanvaard. Op 9 september 1819 deden zij St. Helena aan, waar zij de gasten van Sir Hudson Lowe waren, de bewaker van generaal Bonaparte. Deze zelf kregen zij natuurlijk niet te zien, wel de keten van wachtposten op de toppen der heuvels. Op 25 november 1819 liet de Cadmus het anker ter rede van Hellevoetsluis vallen.

Het was wenselijk, enigszins uitvoerig over Ver Huell's lotgevallen in Oost-Indië te zijn, omdat hij van de meeste hierboven vermelde plaatsen of gebeurtenissen schetsen of tekeningen vervaardigd heeft.

Ver Huell's terugkeer in het vaderland als kapitein zonder schip kan moeilijk glorieus geweest zijn. Hij werd wederom op non-actief gesteld, hetgeen de bedrijvige man zeer zwaar moet gevallen zijn. Naast het verlies van verzamelingen en aantekeningen, zo schrijft hij in de inleiding tot zijn Herinneringen (xii) was ik „tevens in vele opzichten meer andere gewigtige belangen van mijn zeemansleven diep gekrenkt”. Onder meer werd de vraag naar de schuld voor de ondergang van de Evertsen naarstig uitgezocht en in de pers besproken, hetgeen voor hem uiterst pijnlijk zal geweest zijn. Echter zat hij niet stil. „Zoodra mijn lot beslist was, om eenigen tijd buiten actieve dienst bij mijne

familie in Gelderland te moeten vertoeven, gevoelde ik mij gedrongen, opnieuw alle mijne ontmoetingen en lotgevallen in geschrift te brengen" (Herinneringen xiii-xiv). Hij reconstrueerde dus zijn verloren dagboek, waarbij de geredde schetstekeningen zijn geheugen te hulp zullen zijn gekomen. Is hij toen reeds begonnen de schetstekeningen uit te werken tot aquarellen, welk werk hem nog jaren zou bezig houden?

Doch ook trad hij in die dagen in het huwelijk met jonkvrouwe Louise Christina Johanna Hester de Vaynes van Brakell, dochter van de garnizoenskommandant van Doesburg, waar hij dus blijkbaar vertoefde. Uit deze echtvereniging werd hem op 7 maart 1822 een zoon Alexander geboren. Deze is ons vertrouwd als de vlotte illustrator van Kneppelhout's Studententypen en de schepper van vele bundels grappige of sentimentele lithografieën. Zijns vaders tekentalent was op Alexander overgegaan.

In dat zelfde jaar, op 10 oktober, trad Ver Huell opnieuw in actieve dienst, en wel als onderequipagemeester op de marinewerf te Rotterdam. Het mag betwijfeld worden, of deze betrekking binnengaats wel geheel aan de verlangens van onze zeeman voldeed. Men weet hoe in marinekringen over een „walbaan" geoordeeld wordt: soms begeerd, doch zelden gewaardeerd. In ieder geval maakte deze benoeming de verhuizing van het jonge gezin naar Rotterdam noodzakelijk, waar de kleine Alexander „onder het oorverdoovend geklepper van honderden hamers, afgewisseld door doodsche stilte", opgroeide. Dan: „de komst des Konings (op 3 juli 1837): de zeshonderd bijtjes geschaard op een afstand, de voorrijder, de vier paarden, en de calèche, waarin de breedgeschouderde Willem I voor de hoezee's van het werkvolk den steek afneemt; de hellebaardiers, die Z.M. naar de koningsloep begeleiden". Dit waren zo enige herinneringen van deze romanticus aan zijns vaders werkkring. Regelmatig maakte deze promotie. In 1826 viel zijn benoeming tot kapitein ter zee, in juli 1828 zijn bevordering tot equipagemeester. In 1842 werd hij directeur der Marinewerf, wat hij bleef, tot deze instelling in 1850 werd opgeheven. Toen kreeg Ver Huell eervol ontslag met de rang van schout-bij-nacht. Na dit ontslag trok hij zich naar het geliefde Gelderland terug, waar hij zijn laatste tien levensjaren aan de Bovenbergstraat te Arnhem doorbracht.

Op 11 mei 1860 overleed hij daar zacht en kalm.

Tijdens zijn verblijf in Rotterdam was hij een der oprichters van de Koninklijke Nederlandsche Jachtclub (1846), uit welke instelling zowel het Ethnografische als het Maritiem Museum aldaar zijn voortgekomen.

Behalve uit zijn tekenwerk blijkt Ver Huell's belangstelling voor de schone kunsten nog uit de bescherming, die hij aan de door hem ontdekte schilder A. van Beest (1820-59) verleende. Door zijn bemiddeling liet zijn vriend, de Minister Rijk, voor deze een atelier op de marinewerf inruimen. Bovendien heeft Ver Huell op rijpere leeftijd nog lessen genoten op de Tekenacademie te Rotterdam, blijkens daarvan op het Arnhemse Gemeentemuseum aanwezige proeven, die niet al te geestdriftig stemmen. Daarentegen heeft hij zich met meer succes onledig gehouden met het nauwkeurig natekenen van naturalia voor biologische werken.

Behalve met tekenen hield Ver Huell zich in zijn vrije tijd bezig met het schrijven van enige boeken, waarvan wij er drie vermelden:

Het als reisverhaal gereconstrueerde dagboek verscheen in 1835 te Haarlem onder de titel van: Herinneringen van eene reis naar Oost-Indien, welk werk met niet al te fraaie gravures naar enkele zijner teekeningen werd verlucht.

Het succes van dit tweedelige werk moedigde hem aan nogmaals de pen ter hand te nemen, en in 1842 zag: Mijne eerste Zeereis, het licht te Rotterdam, waarin hij op levendige en geestige wijze zijn zeemansloopbaan tot en met zijn Braziliaanse reis beschrijft. P. Mijer heeft hieraan voor zijn: Jean Chrétien Baud geschetst (Utrecht 1878), veel ontleend. De enige illustratie tegenover het titelblad stelt het avontuur bij de Portugese politie voor. Het is van de hand van de toen twintigjarige Alexander Ver Huell en hyperromantisch van karakter. Uit de achtergrond van het plaatje blijkt Alexander's vertrouwdheid met de Braziliaanse tekeningen zijns vaders.

Het derde grote werk over zee en zeelieden is een eveneens tweedelige levensbeschrijving van zijn in 1845 overleden oom: Het leven en karakter van Carel Hendrik Graaf Ver Huell, uit nagelaten aantekeningen en andere authentieke stukken. Thorbecke prees het in 1848 om zijn onpartijdigheid in een Gidsartikel. Het eerste deel bevat een uitslaande plaat, voorstellende de actie bij kaap Grinez, gemaakt naar een waterverftekening van Ver Huell, die zich te Arnhem bevindt.

Blijkbaar beschouwde hij dit boek als zijn voornaamste werk, daar het duidelijk op zijn portret van omstreeks 1850 voorkomt, dat zich eveneens in het Arnhemse Gemeentemuseum in depot bevindt. Men kan dit gebaar zien als een bewijs van dank en hulde aan zijn bewonderde oom, die, evenals hij zelf, niet op zijn volle waarde geschat zou zijn.

Met voorbijgaan van de Braziliaanse en de weinige Nederlandse

tekeningen vestigen wij thans onze aandacht op de talrijke Indische tekeningen van Ver Huell.

In hoofdzaak laten zich deze in vier groepen verdelen:

1° zeer ruwe, zelfs onhandige schetsen, in der haast en ter plaatse vervaardigd, een enkele maal voorzien van aanwijzingen voor de kleuren.

2° gewassen sepiatekeningen, alle in het formaat van circa 50 bij 35 cm. op papier, dat als watermerk een gekroond wapen met lelie vertoont. Blijkbaar zijn deze in een boek verenigd geweest, althans, enige weinige zitten nog aan elkaar vast. Dit zal het grote schetsboek geweest zijn, waarover Ver Huell op blz. xii van het eerste en op blz. 170 van het tweede deel der Herinneringen spreekt.

Ofschoon het gehalte dezer tekeningen vrij hoog is aan te slaan, beschouwde Ver Huell ze toch maar als schetsen. Dit blijkt wel uit de, soms zeer nuttige potloodopschriften, die hij er dwars overheen aanbracht, bij voorkeur in een wit vlak.

3° watervrftekeningen in hetzelfde formaat, die hij ongetwijfeld als het eindresultaat wilde beschouwd zien. Van een zelfde tekening vindt men soms verschillende varianten. De kleuren zijn fris en vrolijk, doch het licht is niet dat der tropische gewesten.

4° verkleinde gewassen sepiatekeningen met opschriften in het Frans, die vrij zeker bedoeld zijn om in dit formaat gelithografeerd te worden. Bij enige daarvan is dit ook geschied. De kunstwaarde van deze groep moet zeer gering geacht worden.

Daar naast zijn er nog enige tekeningen, o.a. met waterverf, in kleiner formaat.

Vermoedelijk is Ver Huell's werkwijze aldus geweest:

In het Voorberigt tot zijn Herinneringen (xiii) verzekert de schrijver: „Voorzeker komt niets het geheugen van den reiziger meer te gemoet, dan wanneer hij het zich tot eene gewoonte maakt, om alles wat hem voorkomt en bejegt, vooral treffende en verheven natuurtafereelen, *op de plaats zelve* te beschrijven, en met behulp van de teekenkunst dadelijk af te schetsen. Ik week nimmer van deze gewoonte af...”. Met de ondergang van de Evertsen gingen de natuurbeschrijvingen bijkans alle verloren, terwijl van de eerste onmiddellijk naar de natuur vervaardigde schetsen enige bewaard bleven, die wij onder de eerste groep rangschikten. De overige verdwenen met de ramp van de Evertsen met het verloren dagboek, of werden na gebruik door Ver Huell zelf vernietigd. Hoewel de kunstwaarde gering is, stellen zij toch in staat vast te stellen, hoe Ver Huell poogde de natuur op

heterdaad te betrappen. Dat hij op deze natuurgetrouwheid zeer gesteld was, blijkt wel daaruit, dat zijn tekeningen of de daarnaar vervaardigde gravures en lithografieën voorzien werden van bijschriften als: Q.M.R. Ver Huell ad viv. del.

Naar deze eenvoudige, bijna kinderlijke schetsen stelde hij al spoedig, hoogstwaarschijnlijk nog in Indië, de grote gewassen sepiatekeningen samen, die de tweede categorie uitmaken. Zij zijn zeer uitgewerkt en met grote zorgvuldigheid vervaardigd. Aangezien deze kort na de waarneming der werkelijkheid vervaardigd werden, dragen zij in sterke mate het stempel der natuurechtheid. Zij zullen het grote schetsboek gevuld hebben, dat gelukkig van de Evertsen op de Pickering werd gered. Over het algemeen zijn deze tekeningen zeer fraai te noemen.

Van deze sepiatekeningen werden tijdens Ver Huell's verblijf in Rotterdam en wellicht reeds eerder in het zelfde formaat waterverftekeningen vervaardigd. Ofschoon de tekenaar de techniek van het waterverven goed beheerste, missen zij toch zekere spontaanheid, terwijl de kleuren soms ietwat zoetelijk zijn. Hij moest hiervoor ook een beroep op zijn aantekeningen of zijn geheugen doen en de felheid van het tropische zonnelicht is er verre te zoeken. Toch gaat er van vele dezer aquarellen een grote bekoring uit, b.v. die, welke de bestijging van de piek van Ternate weergeeft, of die Ver Huell's overpeinzingen in het klapperbos op Diego Garcia voorstelt. Deze doen enigszins aan Rousseau le Douanier denken, welke trouwens ook een „dilettant” was. Blijkens het voorkomen van verschillende doubletten — met onderlinge afwijkingen — heeft Ver Huell zich op deze aquarellen bijzonder ingespannen en ze als zijn beste werk beschouwd. Wij zullen zien, dat ook zijn zoon er zo over dacht, die honderd en vier dezer waterverftekeningen in 1892 naar Rotterdam zond.

Ten slotte vervaardigde Ver Huell, zonder veel inspiratie de vierde groep der verkleinde sepiatekeningen, ten gerieve van de lithograaf.

Inderdaad waren deze voor een uitgave bestemd, waarmede reeds een aanvang is gemaakt. In 1824 verscheen te Rotterdam bij Arbon en Krap een eerste aflevering van: *Gezigten in Oostindië*, waarvoor Ver Huell ook de omslag had getekend. Evenwel, schrijft hij, „het overlijden van den uitgever en meer andere bijkomende tegenspoeden, uit den toestand, waarin de steendrukkunst in ons vaderland thans nog nederligt, ontstaan, hebben dit werk doen staken” (*Herinneringen* xii-xiii). O.a. was de lithographische drukkerij afgebrand. Dit speelt hem te meer omdat de gemalin van koning Willem I, „na de bezigtiging

der oorspronkelijke teekeningen, mij de hooge eer aandeed, dat werk onder Hare Majesteits bescherming te nemen". Overigens is de kwaliteit der afgedrukte lithografieën zo slecht, dat men er niet rouwig over behoeft te wezen, dat de uitgave op deze wijze niet is doorgegaan.

Dat men destijds wel beter kon lithograferen, bewijzen de uiterst fraaie lithografieën naar een vijftal van Ver Huell's tekeningen, voorkomende in de: Verhandelingen over de natuurlijke geschiedenis der Nederlandsche overzeesche bezittingen, door de Leden der Natuurkundige commissie in Indië... Leiden 1839-44. 2 dln. folio. Ook in Reinwardt's Reis naar het oostelijk gedeelte van den Indischen Archipel (1821) komen twee platen naar tekeningen van Ver Huell voor.

Na de dood van Q. M. R. Ver Huell in 1860 bleef zijn tekenwerk in grote portefeuilles ten huize van zijn zoon Alexander berusten. Toen deze in 1892 de 70 gepasseerd was en zich druk bezig hield met het verdelen van zijn kunstbezit onder verschillende instellingen — het leeuwendeel ging naar de gemeente Arnhem — koos hij ook een honderdtal der beste waterverftekeningen uit en zond op 19 september 1895 deze per stoomboot Concordia naar het Maritiem Museum te Rotterdam. Zijn argumenten voor deze bestemming waren: de langdurige werkzaamheid van zijn vader aldaar en het feit, dat deze een der oprichters van de Koninklijke Nederlandsche Jachtclub was, waaruit het Maritiem Museum is voortgekomen. Tevens voegde hij er een geldsom bij, voldoende om er een kast voor te laten maken. „Het is een ééinig geheel", zo besloot Alexander zijn aantekening omtrent het werk zijns vaders.

Niettegenstaande al deze voorzorgen hebben deze waterverftekeningen toch betrekkelijk weinig de aandacht getrokken. De directeur van het Maritiem Museum Joh. F. Snelleman wijdde een artikel in de Nieuwe Courant (13 jan. 1907) aan de collectie, getiteld: De portefeuille Q. M. R. Ver Huell. Dr. Herman F. C. ten Kate vermeldt en beschrijft de verzameling uitvoerig en in menig opzicht waarderend in zijn artikel: Schilder-teekenaars in Nederlandsch Oost- en West-Indië en hun beteekenis voor de land- en Volkenkunde (B.K.I. LXVII 1913 p. 441-515). Krom schijnt, merkwaardigerwijze, wel Ver Huell's geschriften, doch niet zijn tekeningen gekend te hebben, gezien de uiterst korte vermelding in zijn Inleiding tot de Hindoe-Javaansche Kunst (dl. I, p. 10). Bij mijn weten werd slechts één der waterverftekeningen op moderne wijze gereproduceerd bij het artikel van C. J. G. van den Berg: De tragedie op het eiland Saparoea in het jaar 1817 (B.K.I. CIV 1948 p. 237-336).

De achtergebleven Arnhemse collectie ging met Alexander's overige kunstbezit bij diens dood op 28 juli 1897 aan de Gemeente Arnhem over en verdween in het Gemeentemuseum. Daar trok zij tussen de vele andere portefeuilles met tekeningen, gravures en etsen nauwelijks de aandacht.

Tijdens de tweede Wereldoorlog werden de tekeningen met andere kostbaarheden naar de kluis van de Rotterdamsche Bank aan het Velperplein overgebracht en toen dit gebouw tijdens de slag om Arnhem een prooi der vlammen werd, liepen zij een geringe brandschade op.

Na de oorlog werden zij naar het gereorganiseerde Gemeentemuseum teruggebracht. In de jaren 1955-56, toen ik vaak in Arnhem vertoefde, vestigde de kunstschilder J. Mekking, welke aan het Museum verbonden is, mijn aandacht op de verzameling. Haar betekenis was van die aard, dat zij een rangschikking in tijdsorde en een beschrijving ruimschoots rechtvaardigde. Hierbij was een exemplaar van Q. M. R. Ver Huell's Herinneringen, thans toebehorende aan de Gemeentebibliotheek te Arnhem, van groot nut. Hierin had Alexander niet alleen met een nummer vóór de kantlijn aangegeven, waar in dit werk van het schetsen voor een der aan Rotterdam weggeschonken waterverftekeningen sprake is, doch ook in een met de hand geschreven inleiding bijzonderheden over de schenking medegedeeld, waaruit wij reeds citeerden.

Deze Rotterdamse en Arnhemse verzamelingen tekeningen van Q. M. R. Ver Huell kunnen er veel toe bijdragen, om het beeld van Indonesië bij het herstel van het Nederlandse gezag aldaar, te verlevendigen, waardoor zij een welkome aanvulling opleveren voor de lijvige maar wat droge werken van P. H. van der Kemp of de door deze uitgegeven brieven van en aan mr. H. J. van de Graaff 1816-1826. Terecht oordeelt H. F. C. ten Kate in zijn reeds aangehaald artikel (blz. 452): „Trots hun gebreken, hebben de meeste een zekere ethnographische en geographische waarde. Veel toch van 't geen Ver Huell op papier bracht, behoort reeds lang tot een onherroepelijk verleden”.

Dank zij de welwillende medewerking van de Directeur van het Arnhemse Gemeentemuseum, de Heer A. J. de Lorm, en die van de Directeur van het Maritiem Museum te Rotterdam, dr. Chr. Nooteboom, was het Koninklijk Instituut in staat van nagenoeg alle in Arnhem aanwezige tekeningen en van vele in Rotterdam aangetroffen tekeningen, zo mede van de Arnhemse cataloguskaarten microfoto's te laten vervaardigen, waardoor een wetenschappelijke bestudering der tekeningen buiten de bewaarplaatsen mogelijk is. Moge het echter eens

zo ver komen, dat een uitgave van ten minste een deel der collecties kan plaats vinden. Gedacht zou kunnen worden aan een afzonderlijke uitgave van alle Braziliaanse tekeningen, welke niet nalaten zal de belangstelling der Zuid-Amerikanen op te wekken. Sedert Ver Huell heeft de reproductietechniek zulke vorderingen gemaakt, dat wij een heel wat beter resultaat mogen verwachten dan de povere litho's, die zijn misnoegen gaande maakten.

Wil men echter ten volle van de frisse schoonheid der tekeningen genieten, dan blijft een reis naar Arnhem of Rotterdam hartelijk aanbevolen.

H. J. DE GRAAF.